

Mbo-lector keuzeprocessen Peter den Boer

‘Jongeren kiezen op basis van beelden die niet kloppen’

Dr. Peter den Boer is lector bij ROC West Brabant. Bijzonder, echter niet uniek. Het is het derde mbo-lectoraat in Nederland. De lector aan het woord over zijn onderzoeksgebied en wat het onderwijs – ook het groene - kan met een andere benadering van keuzeprocessen.

Een verschil met een lectoraat in het hbo, vertelt Peter den Boer, is dat een mbo-lectoraat wordt gefinancierd door de onderwijsinstelling in plaats van door de overheid. Het Brabantse roc hoopt met de extra, fundamentele aandacht van wetenschapper Den Boer voor keuzeprocessen op den duur op meer gemotiveerde leerlingen, minder (slecht) voortijdig schoolverlaten en meer en betere doorstroom, leerlingen ‘op hun plek’.

Een rode draad zoeken

Het is niet makkelijk om te kiezen, met de keuzevrijheid en persoonlijke vrijheid die de samenleving kenmerkt. En met het gebrek aan zicht op arbeid. Welke jongere heeft een idee wat pa of ma doet de hele dag op kantoor? Zo staat in de inleiding van de publicatie bij de Intreerede van lector Den Boer op 19 maart. Had hij dat zicht wel, als jongeman? Nee, is het antwoord. “Mijn vader was elektrotechnicus. Wat ik wist is dat hij iets op een kantoor deed en vergaderde, en hij had altijd een boek over elektrotechniek in de auto liggen. En mijn moeder was kookjuf op een huishoudschool.” Op zijn 17e besloot Peter den Boer psychologie te gaan studeren, want daar gebeurde het eind jaren zestig. Zij gingen de samenleving veranderen “Het eerste jaar was een koude douche. Totaal anders dan ik had gedacht, maar ik vond de inhoud wel fascinerend. Ik studeerde breed georiënteerd, filoso-

fisch.”

Na zijn stage op een schooladviesdienst ging hij totaal anders studeren, zo vertelt hij, en heel gericht college volgen. Hij wilde iets weten van testen, over leerproblemen. Zijn eigen ervaring illustreert: je maakt iets mee, denkt daarover na en daaruit komt dan een vraag naar voren. “Terugkijkend zocht ik een rode draad in mijn studie. Daarin kreeg je geen ondersteuning, maar dat kun je dus niet alleen aan een student overlappen.”

Grenservaringen opdoen

In de publicatie ‘Kiezen van een opleiding, van ervaring naar zelfsturing’ is tevens te lezen: Een kernelement om je leven richting te geven is jezelf hebben leren kennen. Ervaringen in de praktijk leren iemand wat voor hem betekenisvol is aan werk en wat hij door middel van zijn werk wil zijn. Het gaat om kennis die je hebt ontwikkeld over jezelf in relatie tot arbeid, de arbeidsidentiteit. In de publicatie schetst Den Boer het belang van keuzeprocessen en hoe hij daarnaar kijkt, op basis van wetenschappelijk onderzoek van hemzelf en anderen. Belangrijk is dus het, al vroeg, opdoen van (grens)ervaringen en het reflecteren daarop, zodat je een beeld krijgt van jezelf. “Een voorbeeld uit het groene onderwijs: Een vierdejaars bloemschikken vertelde me over zijn stage in het eerste jaar. Hij moest op verzoek van klanten boeketten maken. Dat

vond hij niks. Hij kon geen ander stage-adres krijgen, vervolgde zijn stage maar vroeg zich af: wát bevalt me nou niet? Na een half jaar was hij eruit. Hij wilde niet iets maken omdat iemand anders dat wilde, hij wilde iets maken omdat hij het zelf wilde. Zijn docent waarschuwde hem voor een moeilijke markt. Maar hij ging het uitzoeken en werd een leerling die vroeg om les, om wat hij miste aan kennis.”

Den Boer geeft nog een ander voorbeeld, over een leerling in de zorg. Zij ziet op school een voorlichtingsfilmpje over het wassen van oude mensen en haakt direct af. Ze gaat van school. Na acht jaar zien ze haar terug op de deeltijdopleiding. “Wat bleek, ze moest tijdens een baantje als vrijwilliger toevallig een keer een jaarde wassen en het persoonlijke contact deed haar iets, dat vond ze belangrijk. Ze wist dat dit bij haar paste.” De voorbeelden tonen, zegt de mbo-lector, dat het gaat om negatieve en positieve ervaringen, en dat we vol zitten met beelden die vaak niet kloppen. Het laten zien van de buitenkant bevestigt die beelden alleen maar, terwijl het gaat om de kern.

De binnenkant zien

Peter den Boer vindt het mooi als er een begin met ontwikkelen arbeidsidentiteit wordt gemaakt bij de keuze voor een opleiding. Welke kennis is nodig om jongeren, die zich bij arbeid nog niet veel kunnen voorstellen, in staat te stel-

Peter den Boer (Eindhoven, 1952) is senior onderzoeker bij de afdeling Onderwijs, Werken en Leren van IVA beleidsonderzoek en advies, gelieerd aan de Universiteit van Tilburg. Hij was vijf jaar verbonden aan Stoas Onderzoek in Wageningen en daarvoor 19 jaar aan het GION, Rijksuniversiteit Groningen. Den Boer deed en doet o.a. onderzoek naar keuzeprocessen, voortijdig schoolverlaten, loopbaanbegeleiding en de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, professionalisering van docenten en de organisatie van vernieuwing in onderwijs. Sinds oktober 2008 is hij voor een periode van drie jaar voor twee dagen per week aangesteld als lector Keuzeprocessen bij ROC West Brabant.

len tot (intuïtief of onbewust) kiezen? Daarop richt het lectoraat zich. Een curriculum dat leerling vroeg met enkele bedrijfstakken laat kennismaken is van belang. Dit is dan ook onderwerp van onderzoek voor de lector. Maar hoe laat je een vmbo'er in iets als praktijk- en sectororiëntatie met meer dan alleen de buitenkant van het beroep kennismaken?

“Pso is inderdaad op de buitenkant gericht,” zegt hij, “of op vervolgonderwijs. Om met de binnenkant kennis te maken zul je met mensen moet praten. Daar ontkom je niet aan. De vraag moet stellen: wat is er nou zo spannend aan dit beroep? Je moet leerlingen aanleiding geven tot het stellen van die vraag en ze in contact brengen met beroepsbeoefenaars. Er zijn duizenden vmbo-leerlingen in deze regio. We zijn nu bezig met de vraag hoe we dat gaan doen. Dat is vast niet uniek. Je zou leerlingen eerst kunnen laten kennismaken met sectoren. Ze hieruit een keuze laten maken en dan meelopen met een beroepsoplee-

naar. Dan kunnen ze best tot de kern komen, als je ze daarbij helpt. Bijvoorbeeld door die ene vraag te stellen, raken ze in gesprek. Op die leeftijd is één zo'n vraag genoeg om de leerling te triggeren verder te kijken dan wat iemand doet op een dag.”

Ze doen maar wat

Ook in het mbo hebben leerlingen vaak gekozen op basis van beelden. Volgens onderzoek denkt 20 procent 'dit is het niet' en verlaat de opleiding of wisselt van richting. Den Boer: “Dat is veel. Deze leerlingen vertonen dan vaak erratisch gedrag, ze doen maar wat. Er is geen kennisbasis waardoor ze gerichter kunnen kiezen en dat is frustrerend voor ze. De hoop die ik heb is dat als je het proces van ervaringen opdoen naar voren trekt, er een begin komt van binding met arbeid. Dat ze merken dat je leert over jezelf van ervaringen, ook als ze niet leuk zijn. Dat je, met hulp, de vraag kunt stellen: wat vertelt me dit over mezelf en waar kan ik iets vinden wat daar goed bij past? Dat is mijn ambitie met het lectoraat. Zover zijn we nu in het vmbo en mbo nog lang niet.”

Nu begint dit proces vaak pas in het mbo met de eerste stage-ervaringen volgens Den Boer. En dat leidt dan vaak direct tot stoppen of wisselen van opleiding. De reflectiegesprekken met leerlingen gaan – ‘overigens met de beste bedoelingen’ – tijdens de stages over beoordelingen, in plaats van over wat er met de leerling gebeurt. Reflectie en beoordelen staan op gespannen voet met elkaar. Als je dat in één gesprek wilt doen, vindt Den Boer, moet je dat als docent heel goed, duidelijk voor de leerling en tijdig kunnen afwisselen. “Wat heb je wel en wat niet geleerd? Wat kan beter en anders? Hoe nu verder?” En ook: ‘Wat heeft dit met jou gedaan? Hoe wil je je verder ontwikkelen? Waarom? Wat is jouw rode draad?’ In die rol sta je veel meer naast de leerling, als ervaringsdeskundige. De leerling heeft de docent nodig om te helpen zijn route uit te zetten. De docent kent de beroepenwereld en het curriculum.

Ervaringen laten landen kost tijd. De docent moet de leerling steunen bij de confrontatie met zichzelf. Bij het om-

gaan met een conflict met de baas tijdens de stage bijvoorbeeld. ‘Wat in het gedrag van die man zorgt ervoor dat je je niet gewaardeerd voelt?’ Het gaat erom dat je ontdekt wat waarom iets met je doet.”

Laten zien wat er gebeurt

Den Boer denkt dat ook de groene wereld iets te winnen heeft aan dit gedachtegoed. “Het is nu meer: hoe krijgen we leerlingen vanuit de basisschool het groene vmbo in? Het duidelijke imago, dat een speciale bevolking trekt, is zowel een zegen als een last. En het groene onderwijs kampt met een moeilijke doorstroom van vmbo naar mbo. Verder loopt het potentiële instroom mis omdat in het groene vmbo de theoretische leerweg niet bestaat.”

In de begeleidingscommissies van experimenten rond de TL bij Edudelta en Civitaverde heeft hij ervoor gepleit dat de leerlingen op deze scholen en op de omringende vmbo's zich breed kunnen oriënteren. “Neem de leerlingen mee naar de bedrijven waarmee je een relatie hebt, zodat ze vroeg kunnen zien wat daar gebeurt. Daar worden de kliks gemaakt. Om de traditionele beelden bij te stellen, te laten zien dat groen veel breder is dan jongeren vaak denken.”

Daarbij komt dat in het traditionele groene v(mbo) relatief meer jongeren zitten die wel zicht op arbeid hebben. Bezwaar hiervan kan een beperkte blik zijn. “Het is altijd goed eens in andere beroepstakken rond te kijken om te kijken hoe men daar werkt.”

En dan, in de publicatie noemt Peter den Boer óók dat blijkt dat een mens pas op zijn 22e neurologisch goed in staat is om te kiezen

“Ja, dat is goed om te weten als ondersteuner, als docent, dat de leerlingen de rijpheid niet hebben. Ik vind ook: doe maar rustig aan met dat kiezen.

Tegelijkertijd weet je dat keuzeprocessen niet puur rationeel zijn. Als je dan qua hersenontwikkeling beter in staat bent om de afwegingen te maken, is het wel verrekke handig als je kennis, ervaring en zelfkennis hebt opgedaan, op basis waarvan je die nog beter kunt maken.” □

Projecten

- 1 In het project *keuzeprocessen*, op de diverse vmbo- en mbo-opleidingen van ROC West Brabant, waaronder Prinsentuin, zoekt men naar experimenteervormen om de leerlingen eerder ervaringen te laten opdoen. Zoals het genoemde bedrijfsbezoek en een koppeling klas – bedrijf/instelling. Zeg een ziekenhuis, waar leerlingen diverse facetten kunnen ervaren, van zorg en administratie tot management, technieken groenvoorziening. Den Boer onderzoekt of leerlingen hierdoor (sneller) zelfkennis en een gevoel van perspectief ontwikkelen.
- 2 In het project *loopbaangerichte leeromgeving* werken mbo-leerlingen binnen school in een op een werkplek lijkende omgeving aan opdrachten uit bedrijfsleven. Er is tijd voor reflectie, over oplossingen voor problemen en over het leren zelf. De ontwikkeling van arbeidsidentiteit, door functioneren binnen een werkwerkgemeenschap, is slechts één van de doelen van dit breed opgezette project.